

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

HOOFSTUK 7

“It is not for us to forecast the future, but to shape it”.

Antoine de Saint-Exupery

HOOFSTUK 7

GESINSASSESSERING IN EGSKEIDINGSEVALUERING VANUIT 'N SISTEMIESE PERSPEKTIEF

7.1 INLEIDING

Egskeiding as maatskaplike probleem word erken as 'n proses wat oor 'n tydverloop van wisselende duurte ontwikkel en afloop (Salts, 1985: 13; Abrams, 1988: 190; Bays, 2003: 129). Die beskouing van egskedding as 'n enkele gebeurtenis of insident is nie meer geldig nie. Kurdek (in Abrams, 1988: 190) beklemtoon die kompleksiteit van die egskeddingsproses wat verskeie stadia van ontwikkeling behels en 'n diversiteit van kulturele, maatskaplike, wetlike, ekonomiese en psigologiese faktore betrek. Die egskeddingsproses behels inter- en intrapersoonlike prosesse van besluitneming, verandering en aanpassing wat spruit uit een of beide van die huwelikspartye se toenemende ontevredenheid met die huweliksverbintenis (Salts, 1985: 13; McKay et al., 1999: 5-6).

Die implikasie van egskedding het 'n verreikende trefkrag, soos reeds in hoofstuk 5 bespreek. Everett en Volgy (1983: 344) stel dit soos volg: "... the 'victim' of the divorce is never simply the children, the loss is of the viability and organization of the family's process." Die benadering dat die omvang van egskedding slegs tot gevolge vir die kinders en egpaar beperk is, word as naïef beskou aangesien die sirkulariteit en krag van die sistemiese verband van die gesin-in-egskedding daardeur ontken word (Everett & Volgy, 1983: 343; Bezuidenhout, 1998: 20;). Die sistemiese implikasie van egskedding as maatskaplike probleem word soos volg beklemtoon: "The effects on the family system encompass not only the spousal, parent-child and sibling subsystems but spread intergenerationally to grandparents and the broader social network" (Volgy & Everett, 1985: 87). Die navorser ondersteun hierdie standpunt. Dit beklemtoon dat die beplanning van die minderjarige kind se toekoms ná egskedding beslis vanuit 'n geheelperspektief benader moet word ten einde die beste belang van die kind te kan bepaal.

Die sorg(bewaring) deur en kontak(toegang) met die biologiese ouers van die minderjarige kind uit die gesin-in-egskedding kan as 'n kritiese aspek van die egskeddingsproses beskou word (McKay et al., 1999: 122). Die aanbevelings wat deur professionele persone aangaande die toekoms van die minderjarige kind in terme van sorg(bewaring) en kontak(toegang) gemaak word, word in toenemende mate as 'n belangrike determinant in die kind se aanpassing na die egskedding beskou (Davis & Stolberg, 1988: 207). Die noodsaaklikheid vir professionele intervensie in die bepaling van die sorg(bewaring) en kontak

(toegang) van die minderjarige kind word genoodsaak as gevolg van die hoë mate van litigasie wat rondom hierdie aspek van egskeiding plaasvind. Verskeie faktore is aanleidend tot die toename in litigasie met betrekking tot die sorg(bewaring) van die minderjarige kind. Een van die mees prominente faktore kan beskryf word as die toenemende meer liberale houding van houe in uitsprake rakende die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind deur die oorweging van verskeie opsies (Volgy & Everett, 1985: 85). Uitsprake deur houe word bepaal deur die heersende maatskaplike en kulturele norme en soos reeds bespreek in hoofstuk 5 en 6 was die algemeen aanvaarde uitspraak met betrekking tot die sorg (bewaring) van kinders aanvanklik aan die vader toegewys, aangesien die gemeenskap die kind as die vader se eiendom beskou het (Volgy & Everett, 1985: 85). Die bewuswording van die behoefte wat veral die jong kind aan materne sorg het, het daarna hofuitsprake in hierdie verband beïnvloed en met die aanname van die sogenaamde “tender years doctrine” is die sorg (bewaring) van kinders hoofsaaklik aan die moeder toegewys (Volgy & Everett, 1985: 85).

Die geleidelike verandering na groter integrasie van die maatskaplike rolle van mans en vroue sedert die begin van die 1960's het ouers in egskeiding die tradisionele uitsprake deur houe in die sorg (bewaring) en kontak (toegang) van die minderjarige kind laat bevraagteken (Volgy & Everett, 1985: 86). Voorsiening word tans in die reg gemaak vir verskeie vorme van sorg(bewaring) van die minderjarige kind. Die moontlike opsies behels naamlik enkelsorg (-bewaring) (“single custody”), alleensorg(-bewaring) (“sole custody”), gesamentlike sorg (bewaring) (“joint custody”), gedeelde sorg(bewaring) (“divided/shared custody”) asook verdeelde sorg(bewaring) (“split custody”) (Davis & Stolberg, 1988: 207; Van Schalkwyk, 2007: 230-231). Die keuse van 'n toepaslike versorgingsvorm vir elke besondere minderjarige kind binne die besondere sisteem van die gesin-in-egskeiding is 'n uiters gekompliseerde taak en “can be one of the most difficult decisions that must be made” (Davis & Stolberg, 1988: 208). 'n Meer uitvoerige bespreking van die verskeie opsies van sorg (bewaring) van die minderjarige kind volg later in hierdie hoofstuk.

Davis en Stolberg (1988: 208) lig die egosentriese fokus van die ouers betrokke in 'n egskeidingsgeding uit en wys daarop dat die doel van die bepaalde versorgingsopsie vir 'n minderjarige kind daarop gerig behoort te wees om die kind se aanpassing in die post-egskeidingsfase te vergemaklik. Dit is die navorser se mening dat die wyse waarop die professionele evalueringsproses tydens die ondersoek na die mees geskikte versorgingswyse vir die betrokke kind(ers) gefasiliteer word, bepalend is vir die gesonde aanpassing van die kinders in hulle lewe na die egskeidingsbevel.

Die sistemiese perspektief op die gesin-in-egskeiding plaas die besluit rakende die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind midde-in die interaksiepatrone van die besondere gesin. Dit bevestig die noodsaaklikheid van die erkenning van die unieke karakter van elke gesin. Daar kan dus nooit sprake wees van 'n algemeen aanvaarde uitspraak in die Reg met betrekking tot die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind nie. Die funksionering van die bepaalde gesinsisteam vorm die konteks waarvolgens die toekoms van die minderjarige kind beskou moet word asook die nuwe gesinstrukture wat gevorm word.

Die aandag word voorts in hierdie hoofstuk gewy aan die bespreking van die konsepte van belang in gesinsassessering asook die rasionaal vir gesinsassessering binne die probleem van eg skeiding. Die dimensies van gesinsassessering binne sistemiese verband word uitgelig, waaronder na gesinsfunksionering, gesinsverhoudings en gesinsinteraksie verwys word. Tegnieke van gesinsassessering, die toepassing van gesinsassessering asook beoordeling van die inligting word hanteer met die oog op verwysing na die besondere model onder bespreking in hierdie studie.

In die volgende afdeling word die konsepte wat in hierdie bespreking van belang is, naamlik gesinsassessering, eg skeidingsevaluering en maatskaplike funksionering, uitgelig en beskryf ten einde die betekenis van die begrippe duidelik te stel.

7.2 KONSEPTUALISERING VAN DIE VOLGENDE KONSEPTE: GESINSASSESSERING, EGSKEIDINGSEVALUERING en MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING

Eenvormigheid in begrip van die konsepte wat in hierdie hoofstuk bespreek word, is noodsaaklik ten einde verwarring uit te skakel. Die hoofkonsepte van hierdie studie, naamlik “gesin”, “minderjarige kind”, “assessering”, “gesinsassessering”, “eg skeiding”, “eg skeidingsevaluering”, “bewaring en toegang”, “beste belang van die kind” en “model”, is in hoofstuk 1 onder punt 13 gedefinieer. Die navorser vind dit egter nodig om ter wille van verskerping die tersaaklike konsepte vir hierdie hoofstuk opnuut binne die konteks van dié toepaslike gedeelte te beskryf. “Gesinsassessering” as primêre konsep sal eerstens uitgelig word, waarna die aandag op “eg skeidingsevaluering” gevestig word. “Maatskaplike funksionering” word laastens gedefinieer.

7.2.1 Gesinsassessering

Ten einde gesinsassessering as konsep ten volle te verstaan is dit nodig om vooraf die begrip “assessering” in die algemeen te konseptualiseer.

7.2.1.1 Assessering

Compton en Galaway (1989: 443) beskryf die begrip soos volg in terme van die doel daarvan: “The purpose of assessment is to reach an understanding of problem, client and situation so that one can construct a plan to solve or alleviate the problem.” Die prosesmatige aard van assessering word deur die genoemde skrywers uitgelik en soos volg aangedui:

... an attempt to (1) comprehend the key elements in the problem situation, (2) understand the meaning of the problem to the client in his/her situation, and (3) use all the client’s understanding, (4) direct all our professional knowledge in an active thinking process aimed at identifying what needs to be altered in the situation, and (5) plan how these desired changes may be achieved (Compton & Galaway, 1989: 443).

Palmer (1970: 3) beklemtoon die aanwending van wetenskaplike kennis en metodes in assessering met die doel om gedrag te bestudeer en beskou assessering as ’n wetenskaplike ondersoek.

Pierson en Thomas (2002: 39) beskryf assessering as ’n proses waardeur beoordeel word tot watter mate ’n individu of gesin en hulle besondere omgewing in nood is en wat die behoeftes behels. Die wisselwerking tussen die sisteem in nood en die professionele hulpverleningsstelsel word soos volg beklemtoon: “... assessment is a continuous process, mixing professional appraisal and user viewpoint and reflecting the values of both” (Pierson & Thomas, 2002: 39). Vier basiese elemente word as deel van die inhoud van assessering as proses geïdentifiseer, naamlik (1) beskrywing (“description”), (2) verduideliking (“explanation”), (3) identifisering (“identification”) en (4) evaluering (“evaluation”) (Pierson & Thomas, 2002: 39).

Assessering word in die konteks van hierdie studie beskou as ’n voortdurende wisselwerkende proses waardeur inligting aangaande ’n sisteem wat ’n dilemma of krisis beleef, weergegee word as riglyn ten einde positiewe verandering vir die sisteem te fasiliteer.

Die volgende samevatting deur Compton en Galaway (1989: 444) ten opsigte van die konsep assessering lig die noodsaaklikheid van wisselwerking tussen

die twee primêre sisteme, naamlik die professionele ondersoeker en die kliënt, uit ten einde 'n hanteerbare verandering te kan fasiliteer:

Assessment involves an active thinking and testing process on the part of worker and client that results in the integration of understanding and knowledge in such a way that the problem becomes comprehensible and appears manageable enough to be converted into client actions and professional services.

Die proses van assessering verwys derhalwe na die interaksie tussen die sisteem, hetsy 'n individu of gesin of gemeenskap wat simptome of 'n probleem ondervind waardeur die funksionering van die sisteem benadeel word, en die hulpverleningsstelsel in die gemeenskapsstelsel. In die wisselwerking tussen die onderskeie sisteme word inligting uitgeruil waardeur die hulpverleningsstelsel met die hulp van professionele kennis die simptome of krisis of "probleem" vir die hulpsoekende stelsel help herdefinieer ten einde 'n positiewe verandering te stimuleer.

Billeaud (2003: 141) beskryf die proses van assessering as (1) identifisering van die "probleem", (2) beskrywing van die aard daarvan, (3) bepaling van 'n toepaslike intervensieplan en (4) interpretasie van die bevindinge en aanbevelings aan die kliëntstelsel. Billeaud (2003: 141) beklemtoon dat meer intensiewe pogings tot assessering aangewend behoort te word waar 'n kind betrokke is.

Die wisselwerking tussen die stelsel in nood en die gemeenskapsstelsel beklemtoon dus die maatskaplike doel en konteks van die proses van assessering en bring die element van maatskaplike verantwoordelikheid vir die professionele assessor mee (Palmer, 1970: 3).

Die beskouing van die term "assessering" in die algemeen bied gevolglik 'n basis waarvolgens die konsep "gesinsassessering" vervolgens meer spesifiek omskryf kan word.

7.2.1.2 Gesinsassessering

Die term "gesinsassessering" word in hierdie studie aangewend ten einde die proses van assessering van die gesin-in-egskeiding te beskryf waar 'n dispuut aangaande die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind bestaan.

Manoim (1985: 7) beskryf gesinsassessering soos volg:

Family assessment refers to the process by which the functioning of the family is studied, analyzed and evaluated. This includes the way decisions are made, messages and feelings are conveyed, roles are performed and behaviour is controlled within the family unit.

Hierdie omskrywing fokus op die inhoud van gesinsfunksionering en lig nie die wisselwerkende aard van die proses van assessering uit nie. Dit beklemtoon wel gesinsfunksionering in verskeie dimensies as die eenheid van ondersoek in die proses.

Die kompleksiteit van teoretisering aangaande gesinsassessering word raak beskryf deur Grotevant en Carlson (in Du Toit, 1998: 121):

Attempting to review the domain of family assessment brings to mind the metaphor of the hydra from Greek mythology. The hydra was a nine-headed monster that Hercules was challenged to slay. But whenever anyone managed to cut off one of the hydra's heads, two new heads grew in its place.

Die bogenoemde vergelyking beklemtoon die omvattende aard van gesinsassessering wat dikwels onverwagte inligting en insigte oplewer en juis daarom so noodsaaklik is in egskeidingsevaluering.

Kaplan et al. (1994: 1017) beskryf binne die konteks van gesinsassessering die onderhoud met die totale gesin as "enlightening" deurdat die houdings en response tussen kinders en ouers waargeneem kan word en gesinslede se gevoelens bekragtig kan word.

Gesinsassessering word deur Ashford et al. (2001: 108, 149-150) beskou as "understanding families" waardeur die onderskeie interaksies binne sowel as buite die gesinsisteam wat die sisteem beïnvloed, bepaal moet word.

Die interverwante verband tussen gesinslede se belewenisse word deur Billeaud (2003: 143) beklemtoon. Die skrywer beskou dit as noodsaaklik om die gesinsdinamika te verstaan ten einde effektiewe beplanning wat elke gesin se unieke omstandighede pas te kan bepaal.

Gesinsassessering behels die proses waardeur die professionele ondersoeker begrip vir gesinsfunksionering wil ontwikkel deur antwoorde op die volgende vrae te vind: *Wat* gebeur, met *wie*, *hoe*, en *wanneer*. Dit is dus die proses gekoppel aan gedrag en nie soseer die inhoud daarvan wat belangrik is nie (Goldenberg & Goldenberg, 2004: 12).

Vir die doeleindes van hierdie ondersoek word die fokus gevestig op die gesin-in-egskeiding as maatskaplike sisteem. In hierdie konteks word gesinsassessering derhalwe beskou as 'n voortdurende proses van interaksie tussen die gesinsisteem en die professionele hulpverlenersisteem waardeur inligting met betrekking tot die gesinsfunksionering en gesinsdinamika wedersyds gevoer word met die doel om 'n plan daar te stel waarvolgens die veranderde omstandighede die beste belang van die minderjarige kind na die eg skeiding kan verseker. Die gesinsisteem omsluit in hierdie beskouing alle betrokke sub sisteme in, naamlik die volwassene-, egpaar-, ouer-, sibbe- en kindsisteme.

Die konsep van eg skeidingsevaluering word vervolgens kortliks uitgelig ten einde die verband tussen gesinsassessering en eg skeidingsevaluering aan te dui.

7.2.2 Egskeidingsevaluering

Vir die doeleindes van volledige uitklaring word die konsep “evaluering” eers tens uitgelig waarna die konsep op die probleem van eg skeiding toegepas word. Die konseptualisering van die betrokke konsepte word met die onderskeid tussen die terme “assessering” en “evaluering” afgesluit.

7.2.2.1 Evaluering

Pierson en Thomas (2002: 179) omskryf die konsep van evaluering as proses soos volg: “... the process through which information is obtained and judgments made on whether an intended course of action is producing the desired results.”

Die veralgemeende betekenis van die konsep word deur Compton en Galaway (1989: 691) beskryf as “... a flexible word that stretches to cover subjective judgments of many kinds”. Samevattend kan evaluering beskryf word as “... examining and weighing a phenomenon against some explicit or implicit yardstick” (Weiss in Compton & Galaway, 1989: 691).

Die volgende omvattende beskrywing deur Washington (in Potgieter, 1998: 172) beklemtoon die komplekse aard van die konsep “evaluering”:

Evaluation is the process of determining the amount of success a particular intervention has had in terms of costs and benefits and goal attainment. It is concerned with assessing adequacy of per-

formance, appropriateness of the stated goal, the feasibility of attaining it, as well as the value or impact of unintended outcomes.

Dit blyk dus dat evaluering na die beoordeling van die totale pakket van assessering, aksie en resultaat verwys.

Evaluering word in die konteks van hierdie studie beskou as die proses waarvolgens die geassesseerde inligting, die interaksie tussen die onderskeie sisteme en die aanbevole plan vir verandering in terme van die gestelde doel beoordeel word.

7.2.2.2 Egskeidingsevaluering

Vir die doeleindes van hierdie ondersoek word egskeidingsevaluering beskou as die proses van evaluering wat voortduur tydens die egskeidingsproses van 'n gesin-in-egskeiding met 'n dispuut aangaande die sorg(bewaring) en kontak (toegang) van die minderjarige kind. Die doel van sodanige egskeidingsevaluering is die bepaling van die beste belang van die besondere minderjarige kind(ers) in die situasie van die besondere gesinsisteam met die oog op 'n aanbeveling met betrekking tot die kind(ers) se toekoms vir die post-egskeidingstydperk.

Dit blyk derhalwe dat assessering sowel as evaluering 'n deurlopende proses van taksering en beoordeling behels (*Reader's Digest Afrikaans/Engelse Woordeboek*, 1993: 688, 831). Assessering het na die navorser se mening betrekking op die proses van insameling van inligting en aksies in die verband terwyl evaluering verband hou met die proses van beoordeling van die uitkoms van die totale hulpverlening. Binne die konteks van hierdie studie is die fokus dus in werklikheid op assessering sowel as evaluering ten einde die tersaaklike feite aangaande die ondersoek te bekom en na oorweging daarvan 'n wetenskaplik gemotiveerde professionele beoordeling daarvoor te kan uitspreek. Egskeidingsevaluering ontvang egter primêre klem, aangesien dit as die allesinsluitende proses beskou word waarvolgens die professionele mening met betrekking tot die beste belang van die minderjarige kind in die bepaalde ondersoek gevorm word.

Die wese van hierdie hoofstuk spreek die maatskaplike funksionering van die gesinsisteam aan, en meer spesifiek die gesin-in-egskeiding. Die bespreking van die term "maatskaplike funksionering" in die volgende gedeelte bied verdere uitklaring ten opsigte van die konteks waarin gesinsassessering en egskeidingsevaluering in hierdie ondersoek behandel word.

7.2.3 *Maatskaplike funksionering*

Karls en Wandrei (in Sheafor, Horejsi & Horejsi, 1997: 6) definieer maatskaplike funksionering soos volg: "... 'a client's ability to accomplish the activities necessary for daily living ... and to fulfill major social roles as required by a particular subculture or community'." Hierdie beskrywing verwys dus na die betrokke sisteem se vervulling van bepaalde verwagtinge wat deur die gemeenskapsisteem gestel word. Maatskaplike funksionering kom tot uiting in die interaksies tussen die onderskeie sisteme tydens die vervulling van maatskaplike rolle.

Morales en Sheafor (in Potgieter, 1998: 117) beskryf maatskaplike funksionering as "... the way people interact with their physical and social environment, and with the people and social institutions with which they are in contact".

Die volgende bespreking van maatskaplike funksionering deur Hepworth en Larsen (in Potgieter, 1998: 117) plaas egskeiding as maatskaplike probleem midde-in die wese van die gehalte van die gesin-in-egskeiding se funksionering:

It is in the transactions between a person and parts of his or her world that quality of life can be enhanced or damaged. It is in this contact that human needs are often left unmet, resulting in an inability of those who are affected to function as productive, contributing members of society.

Onvervulde persoonlike en gesinsbehoefte beïnvloed dus die funksionering van die maatskaplike sisteem, of soos in hierdie studie van toepassing die gesin-in-egskeiding met subsisteme as maatskaplike sisteem. Die mens se belewenis van geluk en lewensbevrediging is gekoppel aan die betekenis van die verhoudings met ander mense (Sheafor et al., 1997: 5). Die gesinsisteem-in-egskeiding se maatskaplike funksionering het dus disfunksioneel geraak deurdat veral die egpaarsisteem nie meer geluk en bevrediging in die verhouding met mekaar as man en vrou gevind het nie.

Die gesinsfunksionering van die gesinsisteem-in-egskeiding kan derhalwe beskryf word as die wisselwerking tussen die subsisteme wat deur onvervulde behoeftes by die subsisteme gekenmerk word. In die bespreking van die dimensies van gesinsassessering later in hierdie hoofstuk word gesinsfunksionering as sodanig meer breedvoerig uitgelig. Daardeur word die funksionering van hoofsaaklik die kindsisteem, maar ook al die subsisteme by die gesin betrokke, negatief beïnvloed sodat 'n verandering noodsaaklik is.

Die konseptualisering van die hoofkonsepte in hierdie hoofstuk, naamlik gesins-assessering, egskeidingsevaluering en maatskaplike funksionering lei die bespreking verder na die rasionaal vir gesinsassessering binne die konteks van egskeiding as maatskaplike probleem. Hierdie aspek word in die volgende gedeelte bespreek en word gevolg deur die hantering van die dimensies van gesinsassessering binne sistemiese verband.

7.3 RASIONAAL VIR GESINSASSESSERING BINNE DIE KONTEKS VAN EGSKEIDING

Egskeiding as maatskaplike probleem en die wêreldwye omvang daarvan is in besonderhede in hoofstuk 5 bespreek.

Die fokus in hierdie studie is op die gesin-in-egskeiding as maatskaplike sisteem en die sistemiese wisselwerking tydens die totale egskeidingsproses. Smith (in Pritchard, 1998: 10) beklemtoon die feit dat egskeiding nie 'n onverwagse gebeurlikheid is nie, maar "... a complex series of family processes that influence the shape of children's lives". Die geassosieerde faktore soos die konflik in die ouersisteem, stresvolle lewens- en gesinsveranderinge, die verlies van 'n ouer en ekonomiese probleme het 'n groter effek op die kinders as die beëindiging van die huweliksband (Pritchard, 1998: 10). Smith (in Pritchard, 1998: 11) benadruk die sistemiese assessering soos volg:

We need to know more about the meanings and understandings of the participants in family change, particularly the children. While the rhetoric of the best interests of the child is present there has been very little attempt **to talk to the children** about their experiences and perceptions.

Die Verslag van die Kanadese *Special Joint Committee on Child Custody and Access* (1998: 19-20) wat die stand van die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die kind in dié land ondersoek het, maak besondere melding van die weergawe van die kindergetuies voor hierdie spesiale gesamentlike komitee waarvan die volgende kortliks uitgelig word:

- "Children often feel very alone in their emotional distress."
- "Children feel they do not have a voice in their own future."
- "Children are often surprised by their parents' decision to divorce."
- "Several children testified that all children should have someone ... to represent them in legal proceedings."

Die verslag van die voorgenoemde komitee van ondersoek in Kanada rapporteer dat die funksionering van gesinsisteme na egskeiding dikwels wysiging aan die oorspronklike reëlings aangaande sorg(bewaring) en kontak (toegang) van die minderjarige kinders noodsaak en dat die kindergetuies ook hierin die behoefte aan bystand gestel het (Special Joint Committee on Child Custody and Access, 1998: 20).

Die inspraak van die minderjarige kind in alle sake rakende sy toekoms word baie duidelik in artikel 12 van die Handves van die Regte van die Kind (Hodgkin & Newell, 1998: 145-164) gestel. Hierdie artikel, soos reeds volledig in hoofstuk 6 bespreek, word saam met artikel 2, 3 en 6 as die basiese beginsels (“general principles”) van die kind se regte beskou (Hodgkin & Newell, 1998: 40). Die verdere artikel wat in besonder op die minderjarige kind in die gesin-in-egskeiding betrekking het, is naamlik artikel 9 wat voorsiening maak vir die kind se reg tot volgehoue en direkte persoonlike kontak op ’n gereelde basis met beide biologiese ouers, mits dit in die beste belang van die betrokke kind is (Hodgkin & Newell, 1998: 119).

Die inspraak van die minderjarige kind in die toekoms van die gesin ná egskeiding kan derhalwe nie misken word nie. Die beskouing van die gesin-in-egskeiding as maatskaplike sisteem bestaande uit verskeie subsisteme en as subsisteem deel van die gemeenskapsisteem, erken die interaksie en deelname van die kind as subsisteem as uiters belangrik en noodsaaklik.

Soos vroeër in hierdie hoofstuk gestel, is die effek van egskeiding nie slegs beperk tot die minderjarige kind nie, maar die ouer-subsisteem is midde-in hierdie wisselwerking vasgevang. McKay et al. (1999: 6) vestig die aandag op die onderskeid in belewing tussen die ouer wat die egskeiding aanhangig gemaak het en die ouer wat teen die egskeiding gekant is: “... leavers experience different emotions from the left (guilt and self-blame versus anger and hurt) ... both groups undergo roughly equal amounts of emotional turmoil.” Benewens die woelende emosionele belewenis van die skeiding word die ouersisteem verder met maatskaplike en fisieke veranderinge gekonfronteer, soos besluitneming aangaande die toekoms, verhuising, die moontlike teenwoordigheid van ’n derde persoon, voortgang van die huishouding en werkverpligtinge.

Die veranderinge in die gesinsisteem weens die egskeidingsproses kring soos waterrimpelings uit na al die subsisteme waarvan die gesinsisteem deel vorm.

Die holistiese karakter van die sistemiese verband van die gesin-in-egskeiding word baie duidelik waarneembaar tydens die egskeidingsproses. Die navorser glo daar kan met oortuiging gestel word dat nie een subsisteem waarvan die gesin-in-egskeiding deel vorm onveranderd bly tydens hierdie proses nie. Pot-

gieter (1998: 114) beklemtoon die interverwantskap van die mens as maatskaplike wese en die omgewing waarvan hy deel vorm, wat die maatskaplike en kulturele milieu, die opvoedkundige, ekonomiese en ontspanningsaktiwiteite insluit. Die voortdurende proses van wedersydse beïnvloeding kan soos volg saamgevat word: “All needs of all parts of the system are not expressed or felt at the same time, but are in a continuing process of being affected by and affecting one another” (Potgieter, 1998: 114).

Dit is die navorser se mening dat die fokus op gesinsassessering in egskeidingsevaluering daarop gerig behoort te wees om vanuit ’n holistiese sistemiese perspektief op die gesin-in-egskeiding te poog om alle vlakke van funksionering en alle verwantskappe van die gesinsisteem in ag te neem ten einde die geheel sowel as die dele daarvan ten beste te dien. Mash en Wolfe (2002: 41) vestig die aandag op die belangrike rol wat gesinsfunksionering in elke lid asook die hele sisteem se reaksie op trauma, stres of verandering vervul. Die gesinsisteem se funksioneringswyse bepaal hoe die individuele lid asook die gesin as geheel die gebeure hanteer. Dit is die navorser se mening dat die beste belang van die minderjarige kind in die gesin-in-egskeiding die beste bereik kan word deur die totaliteit van die interverwantskappe tussen sub sisteme te beskou. Copley (2000: 126) verwys tereg na die “Family in the Mind and the Family in the Room”, ’n begrip wat na die gesin-in-egskeiding deurgetrek kan word. Elke lid van die gesinsisteem het ’n bepaalde individuele beeld van die gesinsisteem terwyl die waarnemer van die gesinsisteem as geheel ’n verdere beeld van die gesinsisteem vorm. Al hierdie beelde behoort by gesinsassessering in ag geneem te word. Baumann (2003: 35) bevestig hierdie standpunt en waarsku teen die oorbeklemtoning van een aspek van funksionering. Die skrywer beklemtoon die noodsaaklikheid van kollaterale inligting vir die daarstel van ’n geldige assessering.

Die bespreking van die rasionaal van gesinsassessering in egskeidingsevaluering verwys na die noodsaaklikheid dat die aandag op die geheel van die gesinsisteem gefokus word. Sodoende word die omvang en intensiteit van die belewenis van die lede van die gesin-in-egskeiding aangaande die traumatiese verandering sowel as die toekomsvisie van die gesinsisteem in totaliteit bepaal.

Die dimensies van gesinsassessering word vervolgens in terme van die volgende hanteer, naamlik (1) gesinsfunksionering, (2) gesinsverhoudings en (3) gesinsinteraksie. Die aandag sal in die volgende gedeelte eerstens op gesinsfunksionering as dimensie gerig word, waarna gesinsverhoudings as dimensie uitgelig word. Laastens word gesinsinteraksie as dimensie bespreek.

7.4 DIMENSIES VAN GESINSASSESSERING BINNE DIE SISTEMIESE KONTEKS

Uit die voorafgaande bespreking is dit duidelik dat gesinsassessering in egskeidingsevaluering die doel dien om die legkaartbeeld van die gesin-in-egskeiding te voltooi. Die proses van voltooiing van dié beeld dra daartoe by dat 'n plan saamgestel kan word waarvolgens die lede van die gesinsisteam ná die egskeiding nuwe hergedefinieerde gesinsisteme kan vorm. Die plan behoort in die beste belang van die gesinsisteam as geheel en ter wille van die beste belang van die minderjarige kind as subsisteam opgestel te word.

Assessering het volgens Rustin (2000: 2) drie eienskappe wat die doel daarvan ondersteun, naamlik: (1) dit is 'n professionele taak; (2) dit behels 'n ingeligte verkenning of eksplorاسie van die sisteem se leefwêreld; en (3) dit is 'n betekenisvolle proses in eie reg waardeur insig by die sisteem kan ontwikkel (Becvar & Becvar, 2000: 331). Daar is dus sprake van professionele fasilitering van die assesseringsproses gegrond op toegepaste kennis en ervaring van die onderskeie fasette ten einde noodsaaklike inligting aangaande die maatskaplike funksionering van die gesinsisteam te genereer met die oog op die implementering van doelgerigte verandering in die sisteem se leefwêreld.

Twee primêre dimensies is onderskeibaar in die proses van assessering, naamlik die (1) interne leefwêreld en die (2) eksterne leefwêreld van die sisteem (Rustin, 2000: 2). Die gedrag van die sisteem is verwant aan die wisselwerking tussen hierdie twee dimensies.

Die navorser is voorts van mening dat die intensiewe uitvoering van gesinsassessering die ontwikkeling van die gesinsisteam aan die hand van die lewensiklus behoort te integreer. Pillari (1988: 2) beklemtoon die intra- en interpersoonlike veranderinge wat voortdurend in die mens se lewe plaasvind. Hierdie twee dimensies, naamlik die intra- en interpersoonlike veranderinge, verwys na die interne en eksterne leefwêreld van die mens. Die genoemde skrywer stel dit soos volg: "... development occurs at all points of a person's life cycle, from conception to death" (Pillari, 1988: 2). In hierdie verband verwys die term "ontwikkeling" na die sistematiese, georganiseerde veranderinge wat in die individu as sisteem, van geboorte tot sy dood, plaasvind en word as "multidirectional" beskou (Pillari, 1988: 3). Voortdurende toename in differensiasie en hiërargiese integrasie vind plaas sodat die mens van 'n eenvoudige vorm tot 'n baie gekompliseerde en spesifieke vorm verander (Werner in Pillari, 1988: 3). Die sistemiese verbintnisse binne die individu as sisteem word tydens die proses van hiërargiese integrasie ontwikkel en word soos volg beskryf: "... the manner in which differentiated parts and functions of the individual become increasingly coordinated into organized systems during development" (Pillari, 1988: 3). Dit

is die navorser se mening dat die belangrikheid van die mens se ontwikkelingsproses vir assessering geleë is in die beoordeling van die toepaslikheid van menslike gedrag binne die gegewe tyd en plek van die betrokke sisteem in die lewensiklus. Dit beteken dus die maatskaplike funksionering van die gesin-in-egskeiding beskou moet word binne die konteks van die fase van die lewensiklus waar die gesinsisteem hom bevind.

Dit blyk dus dat die innerlike en uiterlike leefwêreld van die individuele lid in terme van die ontwikkelingsproses deur die lewensiklus gekoppel is met die leefwêreld van die gesinsisteem in terme van die lewensiklus van die gesinsisteem. Carter en McGoldrick (1989: 4) verwys na die “intergenerational connectedness in the family” wat kritiese aspekte in die eksplorasië van die gesinsisteem verteenwoordig, en as “... one of our greatest human resources” beskou kan word.

Coombs (in Pillari, 1988: 2) onderskei twee dimensies in wetenskaplike aktiwiteite soos assessering, naamlik (1) “... the discovery, selection and construction of raw data out of the total pool of behaviour” en (2) “the mapping of raw data ... procedures used for empirical verification and falsification”. Dit beklemtoon die holistiese beskouing van die gesin-in-egskeiding in assessering. Die geheelbeeld van die ontwikkeling en gedrag van die sub sisteme verbonde aan die gesinsisteem is krities belangrik by die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind vir die post-egskeidingstydperk. Ten einde die beste plan van sorg (bewaring) en kontak (toegang) vir die minderjarige kind en die gesin-in-egskeiding te kan bepaal, behoort die ingesamelde data die kindsisteem in konteks van ontwikkeling en gedrag met betrekking tot alle betrokke sub sisteme te beskou.

In hierdie ondersoek word die gesinsisteem gekenmerk deur die verbrokkeling van die sisteem en is die egskeidingsproses dikwels reeds in ’n gevorderde stadium. Die gesinsisteme onder bespreking ondervind ’n dispuut aangaande die toekoms van die minderjarige kind(ers) betrokke. Die plan vir verandering wat by afhandeling van die assesseringsproses opgestel word, word ook aan die hof voorgelê vir bekragtiging al dan nie. Daar is dus sprake van vergelyking van die wisselwerking van die ouersisteme se funksionering, verhouding en interaksie met die kind. Ashford et al. (2001: 13) verwys na die belangrikheid om onderskeid te tref tussen die rolle van die twee basiese sisteme in elke sub sisteem se bestaanskonteks, naamlik die ondersteuningsisteem (“sustaining system”) en die versorgingsisteem (“nurturing system”). Die ondersteuningsisteem word verteenwoordig deur die dominante kultuur- en gemeenskapsisteem terwyl die versorgingsisteem die onmiddellike emosionele, fisieke en maatskaplike omgewing behels (Ashford et al., 2001: 13). Die navorser ondersteun hierdie benadering

ten einde die onderskeie post-egskeiding gesinsisteme in terme van die beste belang van die minderjarige kind te kan oorweeg.

Dit is algemene kennis dat alle individue en hul situasies onderworpe is aan beginsels van diversifikasie wat die prosesse behels wat bydra tot die uniekheid van elke sisteem (Ashford et al., 2001: 7). Hierdie verskeidenheid in onder andere etnisiteit, houdings, voorkeure en afkeure en ontwikkelingsagtergrond beklemtoon die uniekheid van elke sisteem en behoort volgens die navorser se mening 'n bepalende rol te speel by gesinsassessering in egskeidingsevaluering. Gesinsassessering in egskeidingsevaluering fokus in hierdie ondersoek op die wisselwerking tussen die fasette van die interne veranderlikes van die individue asook die gesin as sisteem en die eksterne beleving deur die onderskeie sisteme van die lewensontwikkelingsproses. Daar is dus in hierdie studie 'n tweeledige fokus in gesinsassessering, naamlik op die interaksie tussen die sisteme se innerlike (interne) determinante van gedrag en die uiterlike (eksterne) omgewingstoestande. Gesinsassessering word dus vanuit hierdie basiese fokus aan die hand van die volgende verdere dimensies, naamlik (1) gesinsfunksionering, (2) gesinsverhoudings en (3) gesinsinteraksie bespreek.

Vervolgens word die aandag gerig op die bespreking van die eerste dimensie van gesinsassessering, naamlik gesinsfunksionering.

7.4.1 Gesinsfunksionering as dimensie van gesinsassessering

Die volgende stelling deur Geismar en Camasso (1993: xv) gee erkenning aan die voortdurende pogings om gesinsfunksionering te evalueer: "The universally recognized significance of the family as one of the most basic human institutions generates a continuous demand to evaluate its functioning."

Die gesinsisteam as deel van die gemeenskapsisteam vervul 'n bepaalde rol deur 'n milieu of omgewing vir groei, ontwikkeling en geluk aan die individuele lede daarvan te voorsien terwyl dit terselfdertyd 'n bepaalde plek of rol in die gemeenskap inneem (Sheafor et al., 1997: 5). Gesinsfunksionering verwys dus na die aksies van individuele lede ten einde die dag-tot-dag-take gekoppel aan die onderskeie rolle in die sisteem uit te voer om sodoende voortbestaan en selfbevrediging te genereer. In hierdie daaglikse funksionering ontwikkel die gesinsisteam bepaalde patrone waarvolgens die gesinslewe gestruktureer en georganiseer word (Goldenberg & Goldenberg, 2004: 7). Daar is dus sprake van die ontstaan van 'n passing tussen die behoeftes en vermoëns van subsisteme met die geleenthede en eise wat die groter sisteem bied (Sheafor et al., 1997: 6). Hierdie aspek behoort in ag geneem te word by gesinsassessering in egskeiding met die oog op die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind.

Hierdie bespreking word gewy aan die beskrywing van wat in algemene terme as die funksionering van die gesinsisteem verstaan word. Die uiteensetting van die aspekte van gesinsfunksionering vir assesseringsdoeleindes word in die volgende hoofstuk behandel, waarin die bepaalde model vir hierdie studie uiteengesit word. Die volgende aspekte van belang in gesinsfunksionering word in hierdie bespreking uitgelig, naamlik (1) menslike behoeftes van subsisteme, (2) rolfunksionering, (3) taakfunksionering en (4) funksioneringspatrone.

7.4.1.1 Menslike behoeftes van subsisteme binne die gesinsisteem

Die assessering van gesinsfunksionering in die konteks van egskeidingsevaluering het ten doel om die beste alternatief in passing van die minderjarige kind binne die gesinsisteem vir die toekoms te bepaal. In hierdie verband behoort die behoeftes van die individuele lede as subsisteme binne die gesinsisteem in ag geneem te word asook die mate waartoe die funksionering van die gesinsisteem tot die vervulling van hierdie behoeftes bydra (Geismar & Camasso, 1993: xvii). Menslike behoeftes behels die volgende: fisieke/biologiese behoeftes, psigologiese behoeftes, maatskaplike behoeftes, geestelike behoeftes, ekonomiese behoeftes, opvoedkundige behoeftes, politieke behoeftes en seksuele behoeftes (Potgieter, 1998: 116).

In hierdie studie val die fokus op die wyse en mate van vervulling van hierdie menslike behoeftes vir elk van die dele van die gesinsisteem, maar in besonder vir die minderjarige kind. Die proses van gesinsassessering behoort dus die wisselwerking en interverwantskap van alle subsisteme waarvan elke individuele lid deel vorm te betrek ten einde te bepaal op watter wyse en in watter mate die subsisteme bydra tot die bevrediging van elke individuele lid se menslike behoeftes. Constantine (1986 in Goldenberg & Goldenberg, 2004: 5) beskou die gesinsisteem wat daarin slaag om die individuele lede se behoeftes te bevredig en terselfdertyd die belange van die lede te bevorder as 'n "enabled" sisteem. 'n "Disabled" gesinsisteem is die sisteem wat ten koste van die individuele lede se behoeftes en belange voortbestaan (Goldenberg & Goldenberg, 2004: 5).

Vervolgens word rolfunksionering as aspek van die dimensie van gesinsfunksionering in gesinsassessering bespreek.

7.4.1.2 Rolfunksionering binne die gesinsisteem

Longres (1995 in Sheafor et al., 1997: 5) beskou rolvervulling as 'n noodsaaklike element van maatskaplike funksionering in die volgende uitlating: "... social functioning is social well-being, especially with regard to the ability of an individual to meet the role expectations associated with a particular status or role."

Die volgende maatskaplike rolle word onder andere deur die gemeenskapsisteem vereis ten einde die funksie van die gesinsisteem te kan vervul, naamlik die van ouer, kind, huweliksmaat, student, werknemer, vriend, buurman/vrou, landsburger, pasiënt (Karls & Wandrei in Sheafor et al., 1997: 6). Dit is belangrik om by gesinsassessering in ag te neem dat die maatskaplike rolle deur die verloop van die lewensiklus van die gesinsisteem verander en dat rolverwagtings deur kultuurverband, geslag, etnisiteit, geloofsoortuigings, werksverband en die besondere gemeenskapsisteem bepaal word (Sheafor et al., 1997: 6).

Vanuit die sistemiese perspektief op die gesin-in-egskeiding is dit noodsaaklik om by gesinsassessering die interverwantskap van die lede se menslike dimensies in rolfunksionering te erken. Sheafor et al. (1997: 6) stel dit tereg soos volg: "... an individual responds to his or her social roles as a whole human being. Thus, the many interrelated dimensions of the human person (e.g. biological, emotional, intellectual, spiritual, social, etc.) are all elements of social functioning ..."

Dit is dus in gesinsassessering van die gesin-in-egskeiding belangrik om te bepaal hoe die verskillende lede van die sisteem die rolfunksionering uitvoer ten einde 'n vergelyking te kan tref tussen die alternatiewe sisteme met die oog op bepaling van die beste belang van die minderjarige kind.

Taakfunksionering sluit by rolfunksionering aan en word vervolgens as 'n verdere aspek van gesinsfunksionering as eerste dimensie in gesinsassessering bespreek.

7.4.1.3 Taakfunksionering binne die gesinsisteem

Die wyse waarop en mate waartoe die gesinsisteem se taakfunksionering ten uitvoer gebring word, is in hierdie ondersoek die verdere fokus van assessering van gesinsfunksionering. Die aandag word gevestig op die totaliteit van die funksioneringspatrone in die sistemiese verband en nie op sogenaamde probleemgedrag nie. Dit beteken dus die manier waarop die funksioneringspatrone in interverwantskap met die subsisteme voorgestel word, is die belangrike inligting vir die assesseringsproses. Geismar en Camasso (1993: xx) verwys in die

verband na gesinsfunksionering as “... not the sum total of problem behavior, but the balance of adequate and problematic performance. This perspective ... makes a case for a broad-gauged approach that views the family in the context of its socio-cultural environment”.

Die taakfunksionering hou verband met die doelwitte wat die gesinsisteam as gesin wil bereik sowel as met die primêre funksie van die gesin as instelling in die gemeenskap. Soos vooraf in hoofstuk 3 bespreek, is die gesin as eenheid (1) die bron vir ontplooiing van individuele lede en (2) die bron vir voorsiening van ontplooiende lede aan die gemeenskap. Die ontwikkeling as unieke mens met ’n unieke identiteit vind binne die gesinsisteam plaas en hierdie funksie is die basis vir die identiteit van die gemeenskap.

Walsh, soos aangehaal in Becvar en Becvar (2000: 130), som die dimensie van gesinsfunksionering soos volg op: “... the guiding question is that of how families, with variant forms and requisites, organize their resources and function to accomplish their objectives.” In die proses van funksionering om eie doelwitte te bereik het die gesin bepaalde take wat uitgevoer word. Hierdie take behels die volgende: (1) daaglikse lewensake soos versorging en onderhouding van gesinslede, instandhouding van die gesinstuiste, sosialisering van die kinders, beskerming van die gesinslede en huishouding; (2) leierskapake soos besluitneming aangaande die doelwitte van die gesin en rigting van ontwikkeling, bepaling van gesinsgrootte, status van gesin in gemeenskap; (3) kohesiebouende take wat verwys na die ontwikkeling van rituele, tradisies, gewoontes, gesinstories, gesinsgeheime, gedragsreëls en hanteringswyses van krisis; en (4) take wat gesinswaardes vestig en wat verwys na die skep van verwagtinge vir gesinslede, ontwikkeling van die hiërargie binne die gesin en persoonlikheidsontwikkeling van die lede (Harway & Wexler in Goldenberg & Goldenberg, 1998: 10).

Die taakfunksionering van die gesinsisteam behels dus die wyse waarop die gesin sosiale vaardighede, probleemoplossende vermoëns en besluitnemingsvaardighede in die strewe na bereiking van die gesin se doelwitte toepas. Die navorser ondersteun die volgende siening van Becvar en Becvar (2000: 131) ten opsigte van die wyse waarop gesinsfunksionering beoordeel behoort te word: “... a family’s success in functioning must be dealt with situationally and is more appropriately evaluated relative to context.”

Die taakfunksionering van die gesinsisteam is interverwant aan die gesin se verbintenis met die gemeenskapsisteam waarbinne die gesin leef en werk. Die gesinslede se aktiwiteite binne die werk/skoolsisteam en maatskaplike sisteam dra by tot die funksionering van die gesin en vorm dus deel van die totaliteit van die konteks wat in die assesseringsproses in ag geneem moet word.

In egskeidingsevaluering is dit noodsaaklik om gesinsisteme te kan vergelyk, aangesien 'n keuse tussen die ouersisteme se nuwe gesinsisteme vir die sorg (bewaring) van die minderjarige kind uitgeoefen moet word.

Die patrone van funksionering in die gesinsisteme word hierna as volgende aspek van gesinsfunksionering as dimensie van gesinsassessering behandel.

7.4.1.4 Funksioneringspatrone binne die gesinsisteme

Goldenberg en Goldenberg (2004: 5) verduidelik die ontwikkeling van die interaksiepatrone tussen die lede in 'n gesinsisteme soos volg: "Those who live together for any length of time develop preferred patterns for negotiating and arranging their lives to maximize harmony and predictability." Gesinsisteme word gekenmerk deur die uitleef van samewerkende, doelgerigte, herhalende patrone van interaksie. Hierdie interaksie lei tot funksioneringspatrone binne die gesinsisteme wat dikwels nie deur buitelanders waargeneem word nie; is meestal onuitgesproke en word ook nie altyd deur die gesinslede self verstaan of geïdentifiseer nie (Goldenberg & Goldenberg, 2004: 7). Die interaktiewe patrone van funksionering binne 'n gesinsisteme is subtiele, gekodeerde, sirkulêre transaksies waardeur gesinsreëls en funksies oorgedra word wat aanvaarbare gedrag binne die gesinsisteme bepaal. Die funksioneringspatrone van die gesinsisteme word so deel van die gesin dat dit byna as 'n goed geoefende uitvoering voorkom (Marvin, 2003:5; Goldenberg & Goldenberg, 2004: 7).

Minuchin, Lee en Simon (1996 in Goldenberg & Goldenberg, 2004: 7) illustreer die onsigbare karakter van funksioneringspatrone soos volg:

These transactions are usually invisible, not only because context and subject constantly change but also because they are generally the essence of minutiae. Who passes the sugar? Who checks the map for directions, chooses the movie, changes the channel?

In gesinsassessering van die gesin-in-egskeiding is dit dus noodsaaklik om vas te stel hoe die individuele lede teenoor mekaar reageer deur antwoorde op die volgende sirkulêre vrae te vind: Wie doen wat, wanneer en hoe?

Die rol van geslag en die bepaalde kultuurverband van die gesinsisteme is belangrik in die assessering van patrone van gesinsfunksionering. Die verskille in die rolverwagtinge van manlike en vroulike lede word grootliks deur die gemeenskapsisteme en die bepaalde kultuurgroep voorgeskryf en van jongs af deur die geslagte heen oorgedra (Philpot, 2000 in Goldenberg & Goldenberg,

2004: 6). Gedeelte gesinsrituele is 'n verdere aspek in funksioneringspatrone wat deur die kultuurverband van die gesinsisteam bepaal word, soos onder andere trou-gewoontes, begrafnisdienste, ander geloofsplegtighede soos doop en spesiale vakansiedae. Imber-Black (1999 in Goldenberg & Goldenberg, 2004: 7) beklemtoon dat deelname aan gesinsrituele die band tussen individuele lede en die gesin- en gemeenskapsisteam versterk.

In egskeidingsevaluering is dit noodsaaklik om gesinsisteme te kan vergelyk, aangesien daar 'n keuse uitgeoefen moet word tussen die ouersisteam se nuwe gesinsisteme vir die sorg (bewaring) van die minderjarige kind. Die volgende gedeelte handel kortliks oor die beskouing van gesinsfunksionering op 'n kontinuum.

7.4.1.5 Kontinuum van gesinsfunksionering

Daar bestaan 'n geneigdheid by skrywers aangaande gesinsproblematiek om gesinsfunksionering in terme van grade van funksionering te klassifiseer ten einde onderskeid te tref tussen noodsaak vir hulpverlening al dan nie (Epstein & Bishop in Manoim, 1985: 19; Du Bois en Miley in Potgieter, 1998: 118; Beavers in Becvar & Becvar, 2000: 134; Becvar & Becvar, 2006: 109).

Gesinsfunksionering kan vir die bogenoemde doel op 'n hipotetiese kontinuum van "aangepaste" tot "wanaangepaste" funksionering geplaas word. Du Bois en Miley, soos aangehaal in Potgieter (1998: 118), tref 'n onderskeid tussen "aanpassende en risiko en wanaanpassende" funksionering. Lewis, soos aangehaal in Manoim (1985: 19), voeg die "midrange" funksionerende gesinsisteam by. Constantine (1986 in Goldenberg & Goldenberg, 2004: 5) tref onderskeid tussen 'n "enabled" en "disabled" gesinsisteam op grond van die mate waarin die gesinsisteam die behoeftes van die individuele lede suksesvol kan ontmoet.

Die gesinsisteam se funksionering kan as gesond of aangepas beskou word wanneer die gesinsisteam behoeftes en probleme betyds kan identifiseer en voorsorg kan tref vir die hantering daarvan. Hierdie tipe funksionering word gekenmerk deur die vermoë tot aanpassing by verandering en effektiewe hantering van omgewingsdruk (Du Bois & Miley in Potgieter, 1998: 19 Goldenberg & Goldenberg, 2004: 5; Becvar & Becvar, 2006: 108). Gesinsfunksionering kan as ongesond of wanaangepas beskou word wanneer die gesinsisteam se vermoë tot aanpassing by omgewingsdruk of verandering geïmmobiliseer is en daar onvermoë bestaan om konflik en onderhandeling te hanteer (Du Bois & Miley in Potgieter, 1998: 118; Beavers in Becvar & Becvar, 2000: 134).

Die gesin-in-egskeiding kan beskou word as 'n "disabled" gesinsisteam wat nie daarin kon slaag om die behoeftes van die individuele lede, naamlik die egpaar-subsisteam, te bevredig nie en nie as sisteem die vermoë het om die konflik en eis om verandering tot voordeel van die individuele lede te hanteer nie.

Dit is die navorser se mening dat by gesinsassessering dit dus noodsaaklik is om te bepaal hoe dié onvermoë van die gesinsisteam tot aangepaste funksionering ontwikkel het. Die mate waartoe die bepaalde faktore toekomstige hersaamgestelde gesinsisteme sal beïnvloed, behoort vasgestel te word aangesien stabiliteit in die post-egskeidingsfase krities belangrik is vir die gesonde ontwikkeling van die minderjarige kind.

Samevattend kan gemeld word dat die dimensie van gesinsfunksionering in gesinsassessering verwys na die beoordeling van die patrone wat ontwikkel as gevolg van die wyse waarop die gesinsisteam die lewenseise hanteer soos dit in die wisselwerking tussen die gesinslede onderling sowel as tussen die gesin- en die gemeenskapsisteam (omgewing) voorkom. Gesinsfunksionering behels die aksies van die gesinsisteam waardeur die bewus-wees van kontinuïteit van die gesinsisteam en die voortdurende vorming van die verwagtinge van die gesinslede met betrekking tot die toekoms bevestig word (Goldenberg & Goldenberg, 2004: 4).

Hierdie bespreking sluit gesinsfunksionering as eerste dimensie van gesinsassessering af. Die aandag word vervolgens gevestig op gesinsverhoudings as tweede dimensie van gesinsassessering.

7.4.2 Gesinsverhoudings as dimensie van gesinsassessering

Gesinsverhoudings word in hierdie gedeelte as tweede kardinale dimensie van gesinsassessering bespreek ten einde klaarheid aangaande die konteks daarvan te bied. In hierdie verband meld Kaplan en Saddock (1994: 782) tereg: "Relationships form the matrix within which most people live their lives. Relationships are the sources of comfort, connection and happiness for people; they are also the sources of obligation, responsibility, and friction."

Anderson en Goolishian (1988 in Milewski-Hertlein, 2001: 27) beklemtoon dat die gesinsisteam wat met 'n krisis gekonfronteer word veelvuldige verhoudings tussen lede en ander sub sisteme insluit wat belang by die krisis het. Dit is belangrik om kennis te neem dat die gesinsisteam met 'n krisis soos die gesin-in-egskeiding moontlik nie deur tipiese grense soos biologiese verhoudings gekenmerk word nie (Anderson, 1997 in Milewski-Hertlein, 2001: 28).

Die kernelement van alle hegte verhoudings is interafhanklikheid wat gekenmerk word deur die voortdurende interpersoonlike vereniging van individue in wedersydse beïnvloeding en fokus van energie en emosies op mekaar (Baron & Byrne, 2000: 305). Die lewenslange invloed van ouer-kind-verhoudings op die vorming en instandhouding van interpersoonlike verhoudings word algemeen erken, aangesien die gesinsisteem die basis is waar die kind leer hoe om met ander mense om te gaan (Baron & Byrne, 2000: 305; Carlson in Erdman & Caffery, 2003: xi). Die mate van gehegtheid wat tussen die kind en die eerste versorgers ontwikkel, is bepalend vir die vorming van toekomstige verhoudings in die kind se lewe (Carlson in Erdman & Caffery, 2003: xi).

Dié belangrikheid van die gehalte van die kind se gehegtheid aan die eerste versorgers noodsaak 'n kort beskrywing van gehegtheidsteorie (“attachment theory”). Die volgende beskrywing deur Bowlby, skepper van die “attachment theory”, soos aangehaal deur Marvin (2003: 3), gee 'n samevatting van die kern van hierdie teorie:

A central feature of my concept of parenting [is] the provision by both parents of a secure base from which a child or adolescent can make sorties into the outside world and to which he can return knowing for sure that he will be welcomed when he gets there, nourished physically and emotionally, comforted if distressed, reassured if frightened. In essence this role is one of being available, ready to respond when called upon to encourage and perhaps assist, but to intervene only when clearly necessary.

Die aard van die minderjarige kind se gehegtheid aan die primêre versorgende ouer(s) is dus 'n kritiese faktor in die assessering van gesinsverhoudings by die gesin-in-egskeiding.

Die gesinsisteem as 'n vaste en veilige basis word soos volg deur Byng-Hall (1995: 104) beskryf: “... ‘a family that provides a reliable network of attachment relationships which enables all family members of whatever age to feel sufficiently secure to explore relationships with each other and with others outside the family.’” Daar is dus sprake van bepaalde verwagtinge by gesinslede aangaande die beskerming van onderlinge verhoudings asook voortdurende ondersteuning van mekaar wanneer nodig. Dit veronderstel verder die bewustheid by die kindersubsteme van 'n samewerkende verhouding tussen die ouers. Die “leuse” van 'n veilige gesinsisteem kan as “collaborate to care” beskryf word (Byng-Hall, 1995: 104).

Die konteks van gesinsverhoudings met die insluiting van basiese menslike emosies, gehegheidsbande en rolvervulling word vervolgens as 'n dimensie van gesinsassessering in egskeidingsevaluering bespreek.

7.4.2.1 Basiese menslike behoeftes in gesinsverhoudings

Binne die konteks van gesinsverhoudings is die aard van menslike emosies en die ontwikkeling en instandhouding van interpersoonlike verhoudings baie belangrik, soos blyk uit die volgende bespreking.

Gesinsverhoudings is onlosmaaklik verbind met menslike emosies en elke individuele gesinslid se belewenis daarvan. Carl Jung (in De Laszlo, 1990: 550) stel dit dat die bewustheid van die self slegs kan plaasvind wanneer die individu hom/haarself van ander persone kan onderskei en voeg by dat “relationship can only take place where this distinction exists”. Banai (2004: 34) bevestig dat 'n verhouding primêr gebaseer is op die individu se unieke samestelling en behoeftes. Die skrywer verduidelik die vestiging van 'n verhouding soos volg: “Your relationship with another has nothing to do with the other person; it has to do with yourself and yourself only. ... Your relationship with the whole cosmos has to do with yourself and yourself only” (Banai, 2004: 34). Hierdie stelling beklemtoon die belangrikheid van individuele verantwoordelikheid vir enige verhouding en word in die volgende paragraaf onderskryf.

Cairns (2002: 3) bespreek die invloed van die sterk menslike emosies begeerte, woede en angs op die ontwikkeling en gedrag van die mens. Sy stel dit dat die mens met die behoefte van begeerte gebore word: “For we are born with it, this longing for attachment. That little morsel of humanity knows nothing else but ‘want’.” Wanneer die behoefte aan begeerte of gehegtheid aan 'n ander gefrustreer word, ontstaan die emosie van woede waardeur die bewuswording van afhanklikheid en vertrouwe ontwikkel (Cairns, 2002: 4). Onbevredigde begeerte wat gevolg word deur die gevoel van woede lei tot die ontstaan van vrees en die ontwikkeling van 'n bewuswording van die self se kwesbaarheid en die moontlikheid van verwerping (Cairns, 2002: 4). Indien verwerping van die individu werklik plaasvind, ontstaan die belewenis van rou in reaksie op verlies wat volgens Cairns (2002: 4) nodig is in die ontplooiing van die mens: “... the next experience on the way to personhood.” Volgens Cairns (2002: 4) is hierdie punt in ontwikkeling die ontstaan van ware menslike emosies, naamlik dié van: “Solitude, compassion and the inner peace and joy of a self-aware tranquility ... solitude and compassion and tranquility build energy which is sustainable and which resolves cathartically in an ‘oceanic’ experience of connectedness and well-being.” Hoewel hierdie omskrywing 'n ietwat simplistiese weergawe van

die ontstaan en ontwikkeling van menslike emosies is, bied dit 'n logiese uiteensetting van die ontplooiing van die mens se emosionele dimensies en dui dit ook die interverwantskap van gedrag en emosies aan.

Hier is dus sprake van onderlinge gehegtheid en verwantskap wat binne die ruimte van die verhouding gemanifesteer word (Banai, 2004: 9). Daarom word die invloed van die vorming van die gehegtheidsband op interpersoonlike verhoudings vervolgens as aspek in die konteks van gesinsverhoudings bespreek.

7.4.2.2 Gehegtheidsband/binding as verwysingsraamwerk in gesinsverhoudings

Die verskynsel van inprenting (“imprinting”) waarvolgens gehegtheid tussen die baba en primêre versorgers ontstaan, word aan aangebore sowel as aangeleerde gedrag gekoppel (Pierson & Thomas, 2002: 44). Lorenz beskryf inprenting op grond van sy studie oor die gedrag van eende en dit behels die vorm van leer wat gedurende die kort vroeë tydperk in 'n organisme se lewe plaasvind waartydens gehegtheid aan lede van dieselfde spesie ontstaan (Plug et al., 1997: 160). Wanneer die band met ander lede van die spesie gevorm is, verdwyn die gereedheid vir die vorming van ander bande van hierdie aard, maar dit is ook moontlik om bande met lede van 'n ander spesie te vorm indien sodanige kontak eerste sou plaasvind (Plug et al., 1997: 160). Gedrag wat deur inprenting bepaal is, is feitlik onuitwisbaar (Plug et al., 1997: 160). Banai (2004: 41) beklemtoon die verreikende invloed van hierdie vorming van die individu deur inprenting op alle verhoudings wat die individu in die loop van sy lewe gaan vorm. Pierson en Thomas (2002: 44) stel die universele erkenning van die belangrikheid van gehegtheid in die kind se lewe soos volg: “Whatever the relative importance of innate and learned factors in the development of attachment, its significance is universally acknowledged.”

Gedurende die proses van vorming van gehegtheid word twee basiese verwysingsraamwerke (“working models”) in die kind se mensontplooiing gevorm, naamlik (1) selfwaarde en (2) interpersoonlike vertroue (Baron & Byrne, 2000: 306). Dit ontwikkel deurdat die kind leer dat (1) hy/sy as mens belangrik is, van waarde is en liefde beleef, of die teenoorgestelde daarvan, naamlik dat hy as mens nie waarde het nie; en (2) hy/sy ervaar die versorger as betroubaar, vertroubaar en geloofwaardig, of die ander kant daarvan, naamlik onbetroubaar en ongeloofwaardig (Baron & Byrne, 2000: 306). Die belangrikheid van die aard van die gehegtheidsband vir die kind se toekomstige gedrag is gebaseer op die waarneming dat kinders met 'n seker gehegtheid groter selfvertroue en waagmoed op alle terreine openbaar (Baron & Byrne, 2000: 306; Pierson & Thomas,

2002: 44). Die volgende stelling aangaande die kritiese invloed van die gehegtheidsband van die kind word deur Baron en Byrne (2000: 307) gestel:

The basic and most important concept to remember, however, is that a person's original interpersonal experience shape his or her basic beliefs about self and others, and that these beliefs influence interpersonal relationships from childhood to adulthood.

Beide Bowlby en Ainsworth, soos aangehaal in Marvin (2003: 6-7), beskou gehegtheid as gedrag wat deel vorm van 'n saamhorende gedragsstelsel. Die interne organisasie en funksie van gehegtheid word soos volg omskryf: "The attachment behavior system has an internal organization of thoughts, feelings, plans and goals (internal working models), and has the biological function of protecting children from a wide range of dangers while they are developing the skills to protect themselves" (Marvin, 2003: 7). Drie addisionele gedragsstelsels word geïdentifiseer wat in 'n dinamiese ewewig met die gehegtheidsstelsel as substelsels optree, naamlik die verkennende ("exploratory") stelsel, die afwagter-vrees ("wary fear") stelsel en die sosialiserende/affilierende ("affiliative/sociable") stelsel (Ainsworth, Cassidy & Shaver in Marvin, 2003: 7). Die goed funksionerende gehegtheidsband voorsien die kind van die bewustheid van emosionele gemak en sekuriteit wat benodig word om die leefwêreld te kan verken en ontdek in die wete dat beskerming seker is (Marvin, 2003: 7). Hierdie aspek is na die navorsers se mening 'n kritiese element in die assessering van gesinsverhoudings by die gesin-in-egskeiding.

Dit is belangrik om daarop te let dat gehegtheid deel vorm van een tipe affeksionele band waar 'n affeksionele band soos volg beskryf word: "... a relatively long-enduring tie in which the partners are important to one another as unique individuals who are not interchangeable with others" (Marvin, 2003: 8). Die kenmerke van 'n affeksionele band is naamlik dat dit deur sterk gevoel/affek gedryf word en die geneigdheid het om die betrokke partye gereeld bymekaar te bring, hetsy fisiek of deur 'n wyse van kommunikasie en sluit die volgende in: die versorgende band ("care-giving bond"), sibbe band ("sibling bond"), vriendskapsband, mentor/onderrigband ("mentor/teacher bond") asook die band tussen 'n seksuele paar ("sexual pair bond") (Marvin, 2003: 8).

Drie basiese patrone van gehegtheid word deur navorsers uitgelig aan die hand waarvan die funksionering van die gesinsstelsel in terme van verhoudingsbeoordeel kan word, naamlik (1) onbekommerde kind – outonome ouer; (2) angstig vermydende kind – wegwysende (afwysende) ouer; en (3) angstig ambivalente kind – gepreokkupeerde ouer (Marvin, 2003: 11-13). Hierdie patrone toon 'n merkbare ooreenkoms met die uiteensetting deur Minuchin,

soos aangehaal in Marvin (2003: 13), van drie basiese patrone in gesinstrukture, naamlik (1) die aanpassende gesinsisteam (“adaptive”); die (2) losgemaakte/onbetrokke gesinsisteam (“disengaged”); en (3) die oorbetrokke/verstrengelde gesinsisteam (“enmeshed”). Baron en Byrne (2000: 316-318) identifiseer vier patrone in gehegtheidsbande gebaseer op die ontwikkeling van die bewustheid van (“2 working models”) *self* en *ander*, naamlik die (1) seker/onbekommerde gehegtheid wat ’n positiewe houding jeens self en ander toon; (2) die wegwysende gehegheidspatroon wat ’n positiewe houding teenoor self maar negatiewe houding jeens ander toon; (3) gepreokkupeerde gehegtheid (“preoccupied”) wat ’n negatiewe houding teenoor self maar positiewe houding teenoor ander toon; en (4) bevreesde-vermydende gehegheidspatroon wat ’n negatiewe houding teenoor self en ander toon. Marvin (2003: 14) verwys na ’n verdere patroon van gehegheidsgedrag wat as “disordered” beskryf word, naamlik die omgekeerde ouer-kind-rol waar die ouer sy rol abdikeer. Hierdie basiese patrone en modelle word nie in detail bespreek nie, maar word tog weergegee ter wille van kennisname daarvan met die oog op die belangrike rol daarvan in die assessering van gesinsverhoudings.

Dit is noodsaaklik om daarop te wys dat die ontwikkeling van gehegtheid as ’n proses beskou word wat verskeie fases deurloop en dat gehegtheid met ander persone in die proses ook kan ontstaan (Pierson & Thomas, 2002: 44-45). Die rol van ander belangrike persone in die lewe van die kind word erken en die aard van hierdie verhoudings behoort in ag geneem te word in die gesinsassessering (Baron & Byrne, 2000: 307).

Rolvervulling word vervolgens as verdere element in die konteks van gesinsverhoudings as dimensie in gesinsassessering uitgelig.

7.4.2.3 Rolvervulling binne gesinsverhoudings

Die beskouing van die gesin-in-egskeiding as ’n sisteem waarvan die geheel groter is as die som van die aantal lede (dele) vestig die aandag op die verwantskap tussen die verskeie subsysteme wat betrokke is. Hierdie siening behels dat die kind as sub sisteem van die gesinsisteam rolle in die volgende verhoudingsisteme vervul, naamlik (1) die kind as unieke individuele mens, met ander woorde in verhouding tot die self; (2) die kind en die een ouer; (3) die kind en die ander ouer; (4) die kind in verhouding tot die ouerpaar se verhouding; (5/6/7) die kind in verhouding tot elk van die sibbe, afhangende van getal in die gesin. Elke lid van die gesinsisteam vervul dieselfde rolle as sub sisteem van die gesin. Verder behels hierdie siening dat elke lid van die gesinsisteam as sub sisteem deel vorm van die gemeenskapsisteam wat onder

andere die uitgebreide familiesisteem, vriendsisteem, werk/skoolsisteem, rekreasiesisteem en religieuse sisteem insluit.

7.4.2.4 Samevatting

Samevattend kan dus gekonstateer word dat gesinsverhoudings 'n netwerk van interverwantskap tussen subsisteme vorm en die verhouding waarin elke individuele lid en gesin met hierdie subsisteme verbind is. Die belangrikheid van die emosionele bindings in die individu se leefwêreld, soos vooraf bespreek, noodsaak derhalwe 'n deeglike beskouing van die gesinsverhoudings in egskeidings-evaluering ten einde die beginsel van die beste belang van en vir die minderjarige kind ten beste te dien.

Kaslow, soos aangehaal in Becvar en Becvar (2000: 132), beklemtoon dat duidelik toepaslike grense binne die gesinsisteem en agting vir die behoefte aan individuele en verhoudingsprivaatheid kenmerke is wat waarneembaar is by gesinsisteme met gesonde verhoudings. Verdere kenmerke word geïdentifiseer as 'n sistemiese oriëntasie, gemeenskaplikheid, openheid vir groei en verandering, gedeelde rolvervulling en verantwoordelikhede, asook 'n gevoel van optimisme en humor met 'n waardesisteem waarin 'n bewustheid van verbintenis en kontinuiteit voorkom (Kaslow in Becvar & Becvar, 2006: 107).

'n Uiteers belangrike aspek van gesinsverhoudings wat in gesinsassessering uitgelig behoort te word, is die aanwesigheid en aard van gesinsrituele en tradisies. Becvar en Becvar (2006: 107) lig die betekenis van rituele en gesinstradisies soos volg uit:

... rituals tend to enhance group identity and allow members to accept growth, change and loss while maintaining their basic continuity. The ritual acknowledges not only tangible but also intangible realities ... it involves both content and process. Thus, it may help to strengthen the whole family or relationships within it, encourage and/or acknowledge role performance, and influence the structure – rules and boundaries – characterizing the family.

Die voorspelbaarheid van rituele en tradisies voorsien die krag "... to give shape to joy, form to grief and order to the assertion of might – and in so doing contain and relieve our anxieties" (LaFarge in Becvar & Becvar, 2006: 107).

Ten slotte is dit die navorser se mening dat die unieke identiteit van die betrokke gesin-in-egskeiding in die verhoudingsontplooiing van die lede

onderling sowel as van die gesin as geheel tot uiting kom. Assessering van die gesinsverhoudings in die totaliteit van omvang sowel as van die geskiedkundige ontwikkeling daarvan is derhalwe aan die kern van die vergelyking van die toekomstige hersaamgestelde en hergedefinieerde gesinsisteme na die egskeiding.

Vervolgens word die aandag op gesinsinteraksie as derde kardinale dimensie van gesinsassessering in egskeidingsevaluering gevestig.

7.4.3 Gesinsinteraksie as dimensie van gesinsassessering

Gesinsinteraksie kan beskryf word met die term “sosiale” of “maatskaplike interaksie” en verwys na die interpersoonlike prosesse wat tussen twee of meer persone plaasvind en waarin verskillende vorms van kommunikasie ’n rol kan speel (Plug et al., 1997: 351). Die unieke resultaat wat uit die kommunikasie tussen die onderskeie persone ontstaan, kan die interaksie-effek genoem word (Plug et al., 1997: 163). Gesinsinteraksie as dimensie van gesinsassessering in egskeidingsevaluering behels dus die kommunikasiepatrone en -effek wat binne die gesinsisteme, as uitvloeisel van die interaksie tussen al die betrokke subsisteme, plaasvind.

Die kernelement van gesinsinteraksie is na die navorser se mening kommunikasie. Kommunikasie is ’n term wat in die algemeen in ’n breë spektrum van betekenis gebruik word. Kommunikasie word beskryf as die uitruil van inligting deur ’n stelsel simbole op verskeie wyses saam te voeg ten einde ’n boodskap oor te dra (Plug et al., 1997: 185; Pierson & Thomas, 2002: 95).

Vanuit ’n sistemiese perspektief word alle gedrag as die uitruil van inligting of kommunikasie beskou en is die vloei van inligting die basiese proses in maatskaplike sisteme, en derhalwe ook die gesinsisteme (Becvar & Becvar, 2000: 133). Soos in die voorafgaande gedeelte oor gesinsverhoudings bespreek, is die sistemiese koppeling van subsisteme van die gesinsisteme nou verweef en verreikend. Dit spreek vanself dat kommunikasiepatrone soos ’n goue draad deur die tapisserie van verbindings loop en daarom word vervolgens aandag gegee aan die kenmerke van gesonde gesinsinteraksie.

Dit blyk uit die beskrywing van kommunikasie as begrip dat die ontvanger van die inligtingsboodskap wat uitgestuur is, dit moet verstaan soos die sender van die boodskap dit gestuur en bedoel het. Dit is dus van uiterste belang dat kommunikasiepatrone in die gesinsisteme duidelik en kongruent moet wees, verstaanbaar en relevant; verbale en nieverbale vlakke van kommunikasie behoort

ondersteunend te wees; boodskappe moet direk wees en erken word; besprekings moet nie deur chaos en rigiede, onbuigsame houdings gekenmerk word nie, maar deur 'n vriendelike atmosfeer, optimisme en humor; individuele standpunte moet aangehoor word en ooreenstemming moet merendeels plaasvind; en individuele sukses moet erken word (Riskin in Becvar & Becvar, 2000: 133; Becvar en Becvar, 2000: 133).

Kaslow, soos aangehaal in Becvar en Becvar (2006: 107), onderskei die volgende eienskappe van gesonde kommunikasiepatrone: "Communication ... is effective, and power issues are handled hierarchically yet with strong, egalitarian parental leadership ... Autonomy and initiative are encouraged in a context that nurtures and supports even as it facilitates emancipation and independence." Beavers in Becvar en Becvar (2000: 134) beklemtoon dat gesonde kommunikasiepatrone gekenmerk word deur die vermoë om te onderhandel, die afwesigheid van intimidasie en respek vir individuele keuse, openheid en klaarheid in boodskappe en 'n gedeelde fokus van aandag.

Dit is die navorser se mening dat in gesinsassessering in egskeidingsevaluering die vermoë van lede, en veral die ouersisteam, om te kan luister en die mate waartoe dit gebeur deeglik oorweeg behoort te word.

Samevattend kan dit gestel word dat effektiewe kommunikasiepatrone gesonde prosesse aanmoedig en hoe meer energie deur die gesinsisteam in positiewe prosesse aangewend word, hoe kleiner is die risiko vir negatiewe prosesse om die kommunikasie in die gesinsisteam te ontwig (Becvar & Becvar, 2000: 133). Die afleiding moet nie gemaak word dat gesinsisteme met meer effektiewe kommunikasiepatrone nooit meningsverskille het of nie baklei nie. Die verskil is daarin geleë dat hierdie gesinsisteme se lede mekaar se geselskap geniet en die samehorigheid van die gesin waardeer. "They fight, but always they belong; and the surety of this knowledge provides them with the courage to be imperfect" (Becvar & Becvar, 2006: 109). Die element van genieting van mekaar as lede van die gesinsisteam is waarskynlik een van die belangrikste aspekte wat in die gesin-in-egskeiding ontbreek.

Vanuit 'n sistemiese perspektief word alle gedrag beskou as 'n wyse van kommunikasie waardeur informasie tussen dele van die sisteem wissel (Becvar & Becvar, 2006: 109). In gesinsassessering van die gesin-in-egskeiding is dit dus van kardinale belang om die kommunikasiepatrone van die gesinsisteam te bepaal, aangesien sodanige patrone waarskynlik in toekomstige interaksies in een of ander vorm herhaal sal word. Die aard van die gesinsinteraksie in die gesin-in-egskeiding kan dien as rigtinggewende dimensie by die bepaling van die belange van die minderjarige kind vir die post-egskeiding bedeling.

Met die oog op die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering word die eienskappe van die gesonde funksionerende gesinsisteam vervolgens weergegee. Kennisname van sodanige eienskappe kan 'n belangrike rol by die gesinsassessering in egskeiding vervul, aangesien dit bepaalde riglyne bied waarteen die funksioneringspatrone van die gesin-in-egskeiding asook die nuwe gesinsisteme wat gevorm word, geëvalueer kan word.

7.5 EIENSKAPPE VAN GESONDE FUNKSIONERENDE GESINSISTEME

Die benadering tot die gesin-in-egskeiding vanuit die sistemiese perspektief behels dat die gesinsisteam se gedrag en karakter nie beoordeel word nie, maar in konteks waargeneem word. Die realiteit van die gesin-in-egskeiding is naamlik die feit dat die minderjarige kind nie in twee gedeeltes kan word nie en daar 'n keuse tussen een van twee huise as meer vaste toekomstige woning moet plaasvind. Dit bring mee dat een of ander wyse van vergelyking tussen die twee alternatiewe toekomstige gesinsisteme getref moet word ten einde die beste passing vir die betrokke kind te kan bepaal. Die oorweging van sekere eienskappe wat aan 'n sogenaamde goed funksionerende gesinsisteam toegedeel kan word, is 'n aanvaarbare wyse waarop die gesin-in-egskeiding beoordeel kan word in terme van vorige funksionering. Dieselfde mate van beoordeling kan aangewend word vir die toekomstige hergedefinieerde gesinsisteme wat na die egskeiding voortgaan.

Die eienskappe, soos deur die gesinsterapeute en teoretici Becvar en Becvar (2000: 149-150 & 2006: 125-126) saamgestel is, word as riglyn aangebied. Die eienskappe wat weergegee word, fokus op die kontekstuele aspekte gesondheid, disfunksie en herstelvermoë ("resilience") van die gesinsisteam op die vlak van die gesinsprosesse. Dit is noodsaaklik om kennis te neem dat gesinsisteme op verskillende wyses unieke kombinasies van die volgende geïdentifiseerde eienskappe ontwikkel:

- Legitimate source of authority established and supported
- Stable rule system consistently followed
- Stable and consistent shares of nurturing behavior
- Stable child-rearing and marriage/couple maintenance behaviors
- Sense of family "nationality" and of belonging
- Respect for and encouragement of individual differences

- Sufficient flexibility and adaptability to accommodate normal developmental challenges and unexpected crises
- Support for and encouragement of initiative and creativity
- Clear general boundaries
- Balance between separateness and togetherness
- Clear and congruent communication
- Spontaneity and humor
- A systemic orientation or a sense of mutuality, cooperation, and collaboration
- Shared roles and responsibilities
- Permission to express all kinds of feelings
- Atmosphere of friendliness, goodwill, and optimism
- Belief in some larger force and an ethical sense of values
- Shared rituals and celebrations that enhance family identity and support continuity in the context of change
- Natural network of relationships outside the family
- A set of shared goals toward which the family and each individual works
- Ability to negotiate without intimidation

7.6 SAMEVATTING

Gesinsassessering in egskeidingsevaluering het ten doel die beste passing tussen die minderjarige kind en die ouersisteem wat na die egskeiding die kind se beste belang sal bevorder in belang van die familie as totaliteit. Dit is ook belangrik om te stel dat gesinsassessering vanuit die sistemiese perspektief geen bepaalde vooropgestelde idee van die gesinsisteem voorstel nie en aanvaar die gesinsisteem in die betekenis daarvan vir die individuele lede (Becvar & Becvar, 2000: 130; Milewski-Hertlein, 2001: 23). Gesinsassessering, soos in hierdie bespreking voorgestel, is dus toepaslik vir enige gesinsisteem binne enige kulturele verband.

Uit die bespreking blyk dus dat die dimensies van gesinsassessering bestaan uit:

1. **gesinsfunksionering** wat verwys na die patrone van rol- en taakfunksionering binne die gesinsisteem en hoe hierdie patrone ten uitvoer kom;
2. **gesinsverhoudings** wat gebaseer is op die aard van die gehegheidsbande tussen gesinslede en ander subsisteme en hoe die rolfunksionering van die gesinslede tot uiting kom; en

3. **gesinsinteraksie** wat die kommunikasiepatrone van die gesinsisteam behels en hoe die proses van inligtingvloei in die gesinsisteam plaasvind asook die aard daarvan.

Al drie die genoemde dimensies omsluit die twee primêre dimensies van die menslike leefwêreld, naamlik die interne en eksterne belewenis daarvan deur die individu.

Die interverwantskap van al die dimensies blyk duidelik uit die bespreking en dus kan geen dimensie in isolasie van die ander beskou en geassesseer word nie. Die totaliteit van die gesinsisteam en die individuele lede daarvan se funksionering behoort in ag geneem te word ten einde die beste moontlike alternatief te bepaal. Die kompleksiteit van die sistemiese funksionering beklemtoon die belangrikheid van 'n totale perspektief en waarneming deur 'n deelnemende waarnemer.

Die bepaalde model van gesinsassessering soos vir hierdie studie ontwikkel, word in die volgende hoofstuk uiteengesit en aangebied as riglyn vir egskeidingsevaluering vanuit 'n sistemiese perspektief.